Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Кафедра географії України і туризму

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____Інна ПОПЛАВСЬКА
Протокол №1 від «01» вересня 2026 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА: ГЛОБАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Галузь знань Е Природничі науки, математика та статистика
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність Е4 Науки про Землю
(код і найменування спеціальності)

Освітня програма Науки про Землю
(найменування освітньої програми)

2026-2027 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Проблеми сучасного суспільства: глобальний та регіональний контекст» для здобувачів освітньої програми «Науки про Землю» спеціальності Е4 Науки про Землю галузі знань Е Природничі науки, математика та статистика.

Розробник:
Андрій КУЗИШИН – доктор географічних наук, професор кафедри географії України і туризму Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

1. Опис навчальної дисципліни

1	Освітня програма	Науки про Землю
2	Спеціальність	Е4 Науки про Землю
3	Галузь знань	Е Природничі науки, математика та статистика
4	Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)
5	Форма навчання	Денна
6	Статус дисципліни	Обов’язкова
7	Мова навчання	Українська
8	Курс	1
9	Семестр	2
10	Обсяг дисципліни в кредитах	4
11	Загальна кількість годин	120
12	Кількість змістовних модулів	3
13	Аудиторні заняття (год.)	Денна форма – 50
14	Лекції (год.)	Денна форма – 28
15	Практичні заняття (год.)	Денна форма – 22
16	Самостійна робота (год.)	Денна форма – 70
17	Вид ІНДЗ	Реферат
18	Форма підсумкового контролю	Екзамен

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Курс «Проблеми сучасного суспільства: глобальний та регіональний контекст» покликаний ознайомити здобувачів вищої освіти із питаннями, що стосуються світоглядного сприйняття проблем сучасності з позицій регіонального та глобального контексту. Вивчаючи цю дисципліну здобувачі вищої освіти мають можливість сформувати розуміння наукового тлумачення термінів «глобальні проблеми», «регіональні проблеми», «глобалізація», «політична глобалізація», «модель регіонального розвитку», «глобальне моделювання», моделювати зміни світового інституційного устрою за умов впровадження «Концепції сталого розвитку» та «Цілей розвитку тисячоліття»; вивчити методики обчислення індексів: миру, політичної глобалізації, демократизації; висвітлити сучасні процеси та тенденції політико-географічної глобалістики у світі загалом та за окремими макрорегіонами зокрема, а також їхній вплив на політичні та соціально-економічні процеси в Україні.

3. Компетентності та програмні результати навчання.

Вивчення дисципліни передбачає формування у здобувачів таких компетентностей:

ІК. Здатність розв’язувати складні наукові задачі та практичні проблеми, включно з прийняттям рішень щодо відбору даних та вибору методів досліджень при вивченні геосфер (відповідно до спеціалізації) у різних просторово-часових масштабах із використанням комплексу міждисциплінарних даних та в умовах недостатності інформації, невизначеності умов та вимог.

К01. Здатність до адаптації і дії в новій ситуації;

К04. Здатність працювати в міжнародному контексті;

К13. Уміння застосовувати наукові знання і практично втілювати їх для розробки та впровадження механізмів геопланування, територіального планування, проведення моніторингу розвитку регіонів, складання стратегічних планів і програм.

Вивчення навчальної дисципліни забезпечує досягнення здобувачами освіти таких програмних результатів навчання:

ПР01. Аналізувати особливості природних та антропогенних систем і об'єктів геосфер Землі.

ПР02. Застосовувати свої знання для визначення і вирішення проблемних питань і прийняття обґрунтованих рішень в науках про Землю.

ПР09. Розробляти та впроваджувати механізми територіального менеджменту, геопланування, здійснювати моніторинг регіонального розвитку, складати плани та програми.

ПР12. Самостійно планувати виконання інноваційного завдання та формулювати висновки за його результатам.

4. Передумови для вивчення навчальної дисципліни.

Преквізитами до вивчення дисципліни «Проблеми сучасного суспільства: глобальний та регіональний контекст»» є наступні ОК: Стратегія сталого розвитку та Іноземна мова для академічних цілей.

5. Програма навчальної дисципліни

5.1. Зміст навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

Тема 1. Наукове формулювання питання «проблеми сучасності». просторові виміри проблем сучасного суспільства.

Глобальні проблеми сучасності як новий напрямок наукових досліджень. Етимологія та зміст терміна «проблеми сучасності». Понятєво-термінологічний апарат. Міждисциплінарний підхід – важливий методологічний принцип оцінки проблем сучасності. Структурні компоненти проблем сучасності: філософсько-методологічний, глобалізація, глобальне моделювання, глобальні проблеми.

Тема 2. Етапи виникнення та формулювання питання «глобальні та регіональні проблеми сучасності».

Перший етап формування глобальних та регіональних проблем як науки – кінець 1960-х років і початок 1970-х років. Особливості першого етапу – поглиблення досліджень двох глобальних проблем – освоєння космосу та охорона навколишнього середовища. Створення 1968 р. Римського клубу. Вихід у світ 1970 р. монографії американського Футуролога А. Тоффлера «Зіткнення у майбутньому».

Другий етап – початок 1970-х і друга половина 1970-х років. Глобальне моделювання. Емпіричні моделі майбутнього людського суспільства. Проекти «Світова динаміка» (Дж. Форрестера) і «Межі росту» (Д. Медоуза). Концептуальні напрями глобалістики. «Технократична глобалістика». «Технократичний оптимізм» (Г. Кон, А. Віннер, У. Браун та ін.). «Технократичний песимізм». Концепція «нульового росту» (Д. Медоуз, 1974). Концепція «органічного росту» (М. Месаревич, Е. Пестель, 1976). Концепція «обмеження росту і розвитку» у доповіді Е. Пестеля «За межами росту». Еколого-популістська глобалістика. «Постіндустріальна глобалістика». «Екзистенціально-культурна глобалістика». «Еволюційно-детерміністська глобалістика».

Третій етап – 1980-1990-ті роки. Дослідження прикладних аспектів глобальної проблематики. Концептуальні напрями глобалістики. «Негуманістична глобалістика». «Клерикальна глобалістика». «Альтернативістська глобалістика».

Четвертий етап формування глобалістики - на межі 1980-1990-х років. Формування політичної глобалістики. Десята доповідь Римського клубу «Дороговкази в майбутнє» (Б. Гаврилишин, 1980). Модель майбутнього світового порядку. Варіанти формування світового порядку.

П’ятий етап – з 2001 р. і до сьогодні. Прийняття світовими лідерами «Декларації тисячоліття» і стратегії «Сталого розвитку». Концепція «геогенезису» Е. Кочетова. Становлення глобалістики в Україні.

Тема 3. Актуальні тенденції політико-територіальної організації країн світу.

Політична карта світу як відображення сучасної територіальної організації суспільства. Держава як базова форма політико-територіальної організації геопростору. Сучасні процеси державотворення та трансформації політичної карти світу. Форми територіально-політичної організації держав та процеси децентралізації. Державні кордони та транскордонні простори в сучасному світі. Геополітичні трансформації та територіальні конфлікти першої чверті XXI ст. Наддержавні форми політико-територіальної організації сучасного світу. Майбутні трансформації політичної карти світу та виклики для територіальної організації суспільства.

Тема 4. Методичні підходи щодо виміру глобальних та регіональних проблем сучасності.

Структурні компоненти політико-географічної глобалістики. Етапи політичної глобалізації. Протополітична глобалізація. Політична глобалізація Стародавнього світу. Політична глобалізація у період Вестфальської моделі світоустрою. Принципи Вестфальської системи. Формування нової глобальної системи відносин.

Причини трансформації політичної глобалізації. Суб'єктивні та об'єктивні чинники сучасної політичної глобалізації. Організації і центри глобальних досліджень.

Оцінка політичної глобалізації міжнародними організаціями та консалтинговими компаніями. Критерії політичної глобалізації. Типологія країн за індексом політичної глобалізації.

Тема 5. Поняття про світовий порядок. концепції нового світового порядку.

Зміст поняття 2міжнародний порядок», «світовий порядок», «новий світовий порядок». Наукові підходи до трактування світового порядку. Моделі світового порядку. Напрями дослідження нового світового порядку.

Глобальне управління і глобальне регулювання. Інституційна система глобального управління. Ключові суб'єкти глобального управління. Механізми глобального управління: гармонізація, примус, дифузія.

Сценарії глобального розвитку Комісії з глобального управління: оптимістичний, поляризований, песимістичний.

Сценарії глобального розвитку Лісабонської групи: апартеїд, виживання, Тріади, глобальної інтеграції, СОТ, регіоналізації.

Принципи глобального управління Лісабонської групи: кооперації, солідарності, субсидіарності, культурної диверсифікації. Тенденції у формуванні світоустрою у період трансформації Вестфальської системи.

Основні концепції з формування нового світового порядку. Створення нових інститутів з глобального управління. Еволюція і трансформація функцій уже наявних інститутів з глобального регулювання. Запровадження світової демократії у формі світової республіки. Принципи побудови світової республіки – створення політичних одиниць регіонального масштабу як проміжних ланок між окремими державами і глобальними структурами.

Концепція «Кінця історії» Ф. Фукуями. Головна ідея концепції – політичний та економічний лібералізм нової геополітичної структури світу.

Західна ліберальна демократія як межа можливого вдосконалення людства. Концепція «Зіткнення цивілізацій» С. Гантінґтона. Головна ідея концепції: майбутні світові конфлікти - це конфлікти між цивілізаціями. Концепція «однополюсного світового порядку» 3. Бжезінського. Головна ідея концепції: американська гегемонія нового типу. Концепція побудови нового світового порядку шляхом трансформації ООН. Реформування ООН як програма становлення нового світового порядку. ООН як головний суб'єкт управління глобальними процесами. Концепція формування двоблокової структури нового світового порядку між розвиненими країнами Півночі і країнами, що розвиваються, Півдня.

Тема 6. Альтернативістики та сценарії просторового розвитку.

Альтернативістика як напрям дослідження майбутнього та просторових трансформацій суспільства. Сталий розвиток як глобальна альтернатива традиційним моделям економічного зростання. Енергетичний перехід та формування нової географії світової енергетики. Екологізація суспільного розвитку та альтернативні моделі використання природних ресурсів. Демілітаризація, мілітаризація та безпекова трансформація геопростору. Глобалізація, альтерглобалізм та пошук альтернативних моделей світового розвитку. Протестна активність та суспільні рухи як індикатори територіальних диспропорцій. Альтернативні сценарії просторової організації світу у XXI ст.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА: ГЛОБАЛЬНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ РИСИ.

Тема 7. Проблема збереження миру як ключова глобальна проблема.

Поняття миру. Наукові підходи щодо збереження миру. Мінімалістська і максималістська трактовка миру. Концепції науки про мир. Негативна концепція миру «як відсутність війни або організованого насильства». Позитивна концепція миру «як відсутність структурного насильства». Проекти збереження миру. Концепція «ядерного миру». Концепція переходу від націй-держав до світової держави.

Наднаціональні інститути гарантування миру. Аналітичні центри дослідження миру. Стокгольмський інститут дослідження миру (Швеція). Інститут дослідження економіки і миру (Австралія).

Емпірична оцінка позитивного і негативного миру. Глобальний індекс миру (ГІМ). Субіндекси та індикатори миру. Три головні елементи миру: суспільно-політичний мир, стан національної безпеки, демілітаризація. Ранжування країн за ГІМ. Типологія країн за рівнем миролюбності. Місце України за індексом миролюбності.

Тема 8. Демілітаризація як глобальна проблема.

Мілітаризація і демілітаризація як глобальні процеси. Ядерна зброя та проблема глобальної стратегічної стабільності. Трансформація засобів ведення війни та нові виміри мілітаризації. Географія військових витрат і світового ринку озброєнь. Війна як чинник трансформації геопростору. Екологічні наслідки мілітаризації та воєнних конфліктів. Демілітаризація та постконфліктне відновлення територій. Мілітаризація, демілітаризація та сталий розвиток.

Тема 9. Сецесіонізм і територіальна цілісність держав: просторові чинники та регіональні прояви

Сецесіонізм як політико-географічний процес. Історико-географічна динаміка сецесійних процесів. Просторова організація осередків сецесіонізму. Етнодемографічні, історико-культурні та політичні чинники сецесіонізму. Соціально-економічна нерівність і ресурсний чинник сецесійних процесів. Зовнішній чинник і геополітика сецесіонізму. Територіальна стійкість держав та механізми протидії дезінтеграції. Типологія сецесійних процесів. Просторовий аналіз сецесіонізму засобами Наук про Землю.

Тема 10. Глобалізація збройних конфліктів та терористичної діяльності

Сутність поняття «збройний конфлікт». Види конфлікту. Малий і великий збройні конфлікти. Одностороннє насильство. Причини виникнення збройних конфліктів. Горизонтальна нерівність як одна з причин збройних конфліктів. Об’єкти конфлікту: влада, ідеологічні або культурні цінності, територія, природні ресурси, матеріальні ресурси. Суб’єкти (сторони) збройних конфліктів: суверенні держави, національно-визвольні рухи, терористичні угрупування, сепаратистські сили, сецесіоністські рухи, транснаціональні корпорації, окремі індивіди. Фази збройного конфлікту.

Особливості просторових проявів збройних конфліктів на початку XXI ст. Розподіл кількості

збройних конфліктів у світі. Розподіл кількості збройних конфліктів за об'єктами конфлікту: влади і території. Динаміка гостроти та інтенсивності збройних конфліктів у світі та в розрізі макрорегіонів.

Домінуючі протиріччя збройних конфліктів у світі загалом, та окремих макрорегіонів. Країни з найтривалішими та найінтенсивнішими збройними конфліктами.

Наслідки збройних конфліктів. Моніторинг збройних конфліктів. «Барометр конфліктів». Бальна оцінка збройних конфліктів. Глобальні і макрорегіональні тенденції зміни у розвитку збройних конфліктів.

Проблеми врегулювання збройних конфліктів. Географія миротворчих місій ООН. Можливості виникнення збройних конфліктів на території України.

Поняття про тероризм. Співвідношення термінів терор і тероризм. Наукові підходи терологів до трактування тероризму. Міжнародний тероризм. Транснаціональний тероризм. Новий тероризм. Види тероризму. Домінування державного тероризму на початку XX ст. Поширення політичного тероризму у другій половині XX ст. Етнічний і релігійний тероризм наприкінці XX ст. Нові види тероризму на початку XXI ст. Економічний тероризм. Екологічний тероризм. Інформаційний тероризм.

Особливості організаційної структури нинішніх терористичних організацій. Найактивніші терористичні організації та їхня діяльність. Географія терористичних атак. Найпоширеніші види терористичних атак. Активізація терористичної діяльності на початку XXI ст. Причини терористичної діяльності. Особливості поведінки різних країн під час терористичних актів. Наслідки терористичної діяльності. Тенденції терористичної діяльності. Моделі протистояння світового співтовариства з міжнародним тероризмом. Антитерористичні міжнародні конвенції ООН. Інститут глобального співробітництва у боротьбі із тероризмом.

Тема 11. Проблема сталого розвитку

Етимологія поняття «сталий розвиток». Багатозначність термінологічного поєднання у науковій літературі і документах міжнародних організацій. Сталий розвиток як нова парадигма людської цивілізації. Принципи сталого розвитку людської цивілізації.

Місце концепції сталого розвитку у сучасній глобалістиці і глобальному прогнозуванні. Зв'язок з теоріями «межі росту» і «сталий ріст». «Побудова сталого суспільства» (Л. Браун, 1981). Міждисциплінарний характер концепції. Нові зв'язки між глобальною економікою і глобальною екологією. Антропоцентричне й екоцентричне трактування концепції «сталого розвитку».

Аспекти «сталого розвитку» цивілізації: філософський, політичний, демографічний, соціальний, економічний, екологічний. Завдання концепції сталого розвитку цивілізації. Пожвавлення росту економіки. Зміна якості росту економіки. Задоволення основних потреб людства в харчуванні, енергії, чистій воді, санітарії. Забезпечення сталого росту населення. Збереження природних ресурсів. Переорієнтація технологій. Попередження кризових ситуацій.

Ключова роль ООН та її спеціалізованих організацій в розробці стратегії «сталого росту». Міжнародні конференції і програми як інструмент співробітництва. Стокгольмська конференція з навколишнього середовища (1972) і формування системи Міжнародного природоохоронного співробітництва (МПС). Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП): основні завдання і напрями діяльності. Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку (ЮНСЕД) в Ріо-де-Жанейро (1992) і створення Комісії сталого розвитку. Кодекс поведінки держав в умовах загострення глобальних екологічних проблем. Світовий саміт зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі (2002). Значення міжнародних інституцій та міжнародного співробітництва у формуванні політики сталого розвитку.

Тема 12. Проблеми територіальної цілісності та просторової стійкості держав

Територіальна цілісність як політико-географічна характеристика держави. Державні кордони як інструмент забезпечення територіальної цілісності. Територіальна цілісність і право народів на самовизначення. Міжнародні механізми забезпечення територіальної цілісності держав.

Внутрішні чинники територіальної стійкості держави. Інфраструктурна та ресурсна зв'язаність державного простору. Зовнішні загрози територіальній цілісності держав. Територіальні конфлікти та їхні геопросторові наслідки. Територіальна цілісність України: сучасні виклики та просторові наслідки російської агресії. Просторова стійкість як сучасна концепція забезпечення територіальної цілісності.

Тема 13. Регіональні проблеми України: просторові диспропорції та стратегії територіального розвитку

Просторова складова в стратегіях розвитку регіонів. Просторова диференціація. Територіальна проблема. Система індикаторів. GIS-діагностика. Типологія територій. Стратегічний пріоритет. Просторове рішення. Політико-просторова організація України та її сучасні трансформації. Війна як чинник просторової трансформації України. Територіальна стійкість регіонів і громад України. Політико-просторові проблеми тимчасово окупованих і деокупованих територій. Європейська інтеграція як чинник трансформації просторового розвитку України. Перспективна модель політико-просторової організації України.

5.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	кількість годин			
	усього	у тому числі		
		лекції	семінарські заняття	самостійна робота
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ				
Тема 1. Наукове формулювання питання «проблеми сучасності». Просторові виміри проблем сучасного суспільства.	9	2	2	6
Тема 2. Етапи виникнення та формулювання питання «глобальні та регіональні проблеми сучасності».	9	2		6
Тема 3. Актуальні тенденції політико-територіальної організації країн світу.	10	2	2	6
Тема 4. Методичні підходи щодо виміру глобальних та регіональних проблем сучасності.	10	2	2	6
Тема 5. Поняття про світовий порядок. Концепція нового світового порядку.	10	2	2	6
Тема 6. Альтернативістики та сценарії просторового розвитку.	10	2	2	6
Разом за змістовим модулем 1	**58**	**12**	**10**	**36**
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ				
Тема 7. Проблема збереження миру як ключова глобальна проблема.	7	2	2	4
Тема 8. Демілітаризація як глобальна проблема.	8	2		5
Тема 9. Сецесіонізм і територіальна цілісність держав: просторові чинники та регіональні прояви.	9	2	2	5
Тема 10. Глобалізація збройних конфліктів та терористичної діяльності.	9	2	2	5
Тема 11. Проблема сталого розвитку.	11	4	2	5

Тема 12. Проблеми територіальної цілісності та просторової стійкості держав.	9	2	2	5
Тема 13. Регіональні проблеми України: просторові диспропорції та стратегії територіального розвитку.	9	2	2	5
Разом за змістовим модулем 2	**62**	**16**	**12**	**34**
Всього годин	**120**	**28**	**22**	**70**

5.3. Теми лекцій

№ з/п	№ теми	Назва теми	кількість годин
1.	1.	Наукове формулювання питання «проблеми сучасності». Просторові виміри проблем сучасного суспільства.	2
2	2.	Етапи виникнення та формулювання питання «глобальні та регіональні проблеми сучасності».	2
3.	3.	Актуальні тенденції політико-територіальної організації країн світу.	2
4.	4.	Методичні підходи щодо виміру глобальних та регіональних проблем сучасності.	2
5.	5.	Поняття про світовий порядок. Концепція нового світового порядку.	2
6.	6.	Альтернативістики та сценарії просторового розвитку.	2
7.	7.	Проблема збереження миру як ключова глобальна проблема.	2
8.	8.	Демілітаризація як глобальна проблема.	2
9	9.	Сецесіонізм і територіальна цілісність держав: просторові чинники та регіональні прояви.	2
10	10.	Глобалізація збройних конфліктів та терористичної діяльності.	2
11.	11.	Проблема сталого розвитку.	2
12.	12.	Проблеми територіальної цілісності та просторової стійкості держав.	2
13.	13.	Регіональні проблеми України: просторові диспропорції та стратегії територіального розвитку.	2
	Всього годин		**28**

5.4. Теми практичних занять

№ з/п	№ теми	Назва теми	кількість годин
1.	1, 2.	Наукове формулювання питання «проблеми сучасності». Просторові виміри проблем сучасного суспільства. Етапи виникнення та формулювання питання «глобальні та регіональні проблеми сучасності».	2
2.	3.	Актуальні тенденції політико-територіальної організації країн світу.	2
3.	4.	Методичні підходи щодо виміру глобальних та регіональних проблем сучасності.	2
4.	5.	Поняття про світовий порядок. Концепція нового світового порядку.	2
5.	6.	Альтернативістики та сценарії просторового розвитку.	*2*

6.	7, 8.	Проблема збереження миру як ключова глобальна проблема Демілітаризація як глобальна проблема.	2
7.	9.	Сецесіонізм і територіальна цілісність держав: просторові чинники та регіональні прояви.	2
8.	10.	Глобалізація збройних конфліктів та терористичної діяльності	2
9.	11.	Проблема сталого розвитку.	2
10.	12.	Проблеми територіальної цілісності та просторової стійкості держав.	2
11.	13.	Регіональні проблеми України: просторові диспропорції та стратегії територіального розвитку.	2
		Всього годин	**22**

5.5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Політична карта світу як відображення сучасної територіальної організації суспільства та основні тенденції її трансформації у XXI ст.	2
2.	Держава як форма політико-територіальної організації геопростору: основні ознаки та сучасні трансформації.	2
3.	Просторові чинники формування та зміни державних кордонів у сучасному світі.	2
4.	Унітаризм, федералізм і регіоналізація як моделі територіальної організації держав.	2
5.	Децентралізація та субсидіарність як чинники трансформації територіального управління.	2
6.	Невизнані та частково визнані державні утворення як феномен сучасної політичної карти світу.	2
7.	Географія сучасних територіальних конфліктів та їх вплив на трансформацію політичного простору.	2
8.	Наддержавні інтеграційні об'єднання та їх вплив на суверенітет, кордони і територіальний розвиток держав.	2
9.	Глобалізація, регіоналізація та фрагментація як альтернативні тенденції трансформації світового геопростору.	2
10.	Альтернативістика та сценарний підхід у дослідженні майбутніх просторових трансформацій суспільства.	2
11.	Сталий розвиток як альтернативна модель взаємодії суспільства, економіки та природного середовища.	2
12.	Енергетичний перехід і формування нової географії світової енергетики.	2
13.	Декарбонізація та циркулярна економіка як чинники трансформації територіальних систем.	2
14.	Альтерглобалізм і суспільні рухи: причини виникнення та географічні особливості поширення.	2
15.	Просторова диференціація протестної активності та можливості її картографування й GIS-аналізу.	2
16.	Мілітаризація і демілітаризація як взаємопов'язані глобальні процеси сучасності.	2
17.	Географія світових військових витрат і просторові особливості	2

	міжнародного ринку озброєнь.	
18.	Ядерне стримування та проблема нерозповсюдження ядерної зброї у сучасному геополітичному просторі.	2
19.	Мілітаризація космічного та інформаційного простору як новий вимір глобальної безпеки.	2
20.	Просторові та геоекологічні наслідки сучасних воєн і збройних конфліктів.	2
21.	Вплив воєнних конфліктів на землекористування, природні ресурси та екологічний стан територій.	2
22.	Сецесіонізм, сепаратизм та іредентизм: сутність, співвідношення понять і сучасна географія.	2
23.	Просторові чинники виникнення та поширення сецесійних процесів.	2
24.	Етнодемографічні, ресурсні та соціально-економічні чинники територіально-політичної нестабільності.	2
25.	Територіальна цілісність і право народів на самовизначення: політико-географічні аспекти співвідношення принципів.	2
26.	Територіальна згуртованість і просторова стійкість як чинники збереження цілісності держав.	2
27.	Інфраструктурна зв'язаність, доступність послуг і регіональні диспропорції як чинники територіальної стійкості.	2
28.	GIS і дистанційне зондування Землі у дослідженні територіальних конфліктів, безпекових ризиків та постконфліктних територій.	
29.	Сучасні регіональні диспропорції України та їх просторові прояви.	2
30.	Демографічне скорочення, міграція та *smart shrinkage* як виклики просторовому розвитку регіонів України.	2
31.	Просторова доступність суспільних послуг як індикатор регіональної нерівності та якості життя населення України.	2
32.	Просторова складова стратегій регіонального розвитку України та її значення для територіальної згуртованості.	2
33.	Російсько-українська війна як чинник трансформації системи розселення, економічного простору та регіональної структури України.	2
34	Європейська інтеграція як чинник трансформації регіональної політики, транскордонних зв'язків і просторового розвитку України.	2
35.	Просторова модель повоєнного відновлення України: територіальні пріоритети, регіональні диспропорції, відновлення інфраструктури та забезпечення просторової стійкості.	
	Разом	70

5.6. Орієнтовна тематика індивідуальних завдань

Індивідуальне науково-дослідне завдання з дисципліни «Проблеми сучасного суспільства: глобальний та регіональний контекст» виконується самостійно кожним студентом на основі реферування літературних, картографічних, статистичних матеріалів та інформації з інтернету. Індивідуальні науково-дослідні завдання охоплює усі основні теми дисципліни.

Метою виконання індивідуальних науково-дослідних завдань поглиблення знань студентів щодо формування туристичної сфери в світі та Україні в різі історичні епохи.

Тематика індивідуальних науково-дослідних завдань

№ з/п	Назва теми
1.	Просторова нерівність як глобальна проблема сучасного суспільства.
2.	Регіональні диспропорції як виклик досягненню Цілей сталого розвитку.
3.	Соціальна нерівність і територіальна нерівність: взаємозв'язок та сучасні форми прояву.
4.	Якість життя населення як індикатор сталого розвитку територій.
5.	Просторова справедливість як сучасна концепція територіального розвитку.
6.	Нерівність доступу населення до суспільних послуг: глобальний та регіональний виміри.
7.	Територіальні відмінності доступності медичних послуг як проблема сталого розвитку.
8.	Освітня нерівність та просторова доступність освіти в контексті Цілей сталого розвитку.
9.	Міські та сільські території: сучасні прояви просторової нерівності та шляхи їх подолання.
10.	Центр і периферія як модель формування просторових диспропорцій сучасного суспільства.
11.	Депопуляція територій як соціальний, економічний та просторовий виклик.
12.	Старіння населення та його вплив на сталий розвиток регіонів і громад.
13.	Міграція населення як чинник посилення або зменшення просторової нерівності.
14.	Концепція *smart shrinkage* як модель адаптації територій до демографічного скорочення.
15.	Продовольча безпека та нерівність доступу до продовольчих ресурсів у сучасному світі.
16.	Водна безпека та територіальна нерівність у забезпеченні населення якісною питною водою.
17.	Енергетична бідність як соціальна та просторова проблема сталого розвитку.
18.	Енергетичний перехід і проблема справедливого розподілу його соціально-економічних переваг та витрат.
19.	Кліматична нерівність: територіальні відмінності вразливості населення до кліматичних змін.
20.	Екологічна справедливість і нерівномірний розподіл екологічних ризиків між територіями та соціальними групами.
21.	Деградація природного середовища як чинник поглиблення соціально-просторової нерівності.
22.	Циркулярна економіка як інструмент переходу територій до моделей сталого розвитку.
23.	«Зелений перехід» та його вплив на соціальну і територіальну згуртованість.
24.	Стійкість територіальних громад до економічних, соціальних, екологічних та безпекових криз.
25	Територіальна згуртованість як передумова збалансованого регіонального розвитку.
26.	Децентралізація та її вплив на просторову нерівність і доступність суспільних послуг.
27.	Регіональні диспропорції України в контексті досягнення Цілей сталого розвитку.
28.	Просторова нерівність у рівні та якості життя населення регіонів України.

29.	Доступність базових суспільних послуг у територіальних громадах України як критерій сталого розвитку.
30.	Демографічне скорочення громад України: проблеми та можливості адаптивного розвитку.
31.	Війна як чинник поглиблення соціальної та просторової нерівності в Україні.
32.	Внутрішнє переміщення населення та його вплив на територіальні диспропорції розвитку України.
33.	Сталий розвиток і просторова справедливість у процесах повоєнного відновлення України.
34.	Європейська політика територіальної згуртованості та можливості її застосування в Україні.
35.	Повоєнне відновлення України: як уникнути відтворення та поглиблення довоєнних просторових нерівностей.

6. Форми та методи навчання

Вивчення навчальної дисципліни «Проблеми сучасного суспільства: глобальний та регіональний контекст» здійснюється із застосуванням форм та методів навчання, спрямованих на активізацію навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти, формування загальних та спеціальних, а також дослідницької компетентностей. Основними **формами навчання** є: інтерактивні та проблемні лекції, практичні заняття, індивідуальні та групові консультації, самостійна робота здобувачів вищої освіти, дистанційне навчання із застосуванням електронної платформи Moodle, а також виконання та захист ІНДЗ.

Використовуються такі **методів навчання**: *словесні:* пояснення, бесіда, дискусія, інструктаж; *наочні:* демонстрація схем, картосхем, функціоналу цифрових платформ та сервісів, ілюстрація, використання мультимедійних презентацій та навчальних відеоматеріалів; *практичні:* виконання практичних робіт, виконання завдань з обробки та візуалізації наукових даних; *проблемно-пошукові та інтерактивні:* проблемний виклад, мозковий штурм, робота в малих групах, кейс-метод; *інформаційно-комунікаційні та проєктні:* використання хмарних сервісів, онлайн-інструментів для організації освітнього та наукового процесів.

7. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

поточне усне та письмове опитування;

тестування за змістовими модулями;

виконання та захист практичних завдань;

розв’язання аналітичних і ситуаційних завдань (кейсів);

аналіз системи територіального врядування на прикладі конкретних територіальних громад;

виконання порівняльного аналізу громад за визначеними показниками;

підготовка картографічних, графічних і табличних матеріалів щодо просторової організації влади;

оцінювання просторової доступності органів влади та публічних послуг;

підготовка та презентація індивідуального науково-дослідного завдання (ІНДЗ);

презентація результатів самостійного дослідження та участь у дискусіях;

модульний контроль;

підсумковий контроль відповідно до освітньої програми.

8. Форми контролю

Оцінювання відповідей студентів на практичних заняттях у формі усних відповідей з темою заняття, доповідей, теми яких попередньо оголошуються, доповнення доповідей, участі в

обговоренні, презентації опрацьованих питань – оцінюється максимально в 3 або 4 бали (залежно від складності на наповненості самої теми).

Поточна перевірка виконання практичних робіт студентів (максимальна оцінка – 2 бали).

Виконання індивідуального завдання студентами за узгодженою темою (максимальна оцінка – 10 балів).

Письмове опитування переважно проводиться в формі тестового контролю та оцінюється за 3 бальною шкалою (в залежності від теми) для студентів денної форми навчання.

9. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

Для контролю знань студентів принциповим є використання дидактичних принципів перевірки і оцінки знань, – це дієвість, систематичність, індивідуальність, диференціювання, об'єктивність і єдність вимог.

Усне опитування допомагає контролювати не лише знання, а й вербальні вміння, сприяє виправленню мовних помилок. Відтворення студентом раніше вивченого матеріалу з курсу «Проблеми сучасного суспільства: глобальний та регіональний контекст» сприяє кращому запам'ятовуванню, активному використанню наукових понять, що неможливо без достатнього застосування їх у мові. Усне опитування ґрунтується на широких проблемних завданнях, з якими студенти мають можливість попередньо ознайомитись в змісті кожного семінарського заняття під рубрикою «Питання для обговорення».

Практичний контроль – контроль, за якого виявляються вміння і навички студентів, набуті під час практичної діяльності (пошукова робота, поглиблене практичне опрацювання окремих питань, творча робота). Така перевірка дає змогу виявити, на якому рівні студент засвоїв теоретичні основи цих дій. Зміст практичних завдань також подається в конкретній темі семінарського заняття.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота													Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 2					ІНДЗ			
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	Т11				
5	5	5	5	5	5	6	6	6	6	6	10		30	100

Максимальна кількість балів, яку може отримати студент за результатами освоєння курсу «Проблеми сучасного суспільства: глобальний та регіональний контекст» – 100 балів. В процесі аудиторного навчання студенти можуть набрати до 60 балів.

Максимальна кількість балів при оцінюванні індивідуальних навчально-дослідних завдань за заданими темами виставляється за такими критеріями:

- за повноту та використання сучасних концепцій і джерел інформації (крім лекційного конспекту має бути ще не менше п'яти джерел інформації);
- за оформлення роботи згідно з вимогами і наявність посилань на джерела інформації;
- за наявність змістовних висновків;
- за глибокі знання навчального матеріалу, що містяться в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах;

При невиконанні окремих критеріїв з тієї чи іншої форми контролю знань кількість балів, яка виставляється студентові, може бути знижена:

- за неповну відповідь - 0,5 бала;
- за кожну неправильну відповідь – 0,5 бала;
- за невчасне виконання індивідуальної роботи – 0,5 бала;
- за недостовірність поданої інформації – 0,5 бала;
- за недостатнє розкриття теми – 0,5 бала;
- за відсутність посилань на літературні джерела – 0,5 бала.

Результати поточного контролю знань студентів (кількість отриманих балів) обов'язково доводяться викладачем в кінці кожного заняття до відома всіх студентів та проставляються в «Журналі обліку поточної успішності та відвідування занять студентів». Кількість балів за результатами оцінювання під час заняття записуються в стовпчик, в якому відмічається присутність студентів на занятті; кількість балів за результатами самостійної роботи (за виконання домашніх чи індивідуальних завдань) – в стовпчику поряд.

Фактична кількість балів, отримана студентом за результатами поточного контролю та підсумками екзамену, переводиться в державну оцінку за такими критеріями:

- A – оцінка «відмінно» (90-100 балів) виставляється за глибокі знання навчального матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах, вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку, чітко, лаконічно, логічно послідовно відповідати на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язуванні практичних задач;
- B – оцінка «дуже добре» (85-89 балів) виставляється за міцні знання навчального матеріалу, включаючи аналітичні висновки, аргументовані відповіді на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач;
- C – оцінка «добре» (75-84 балів) виставляється за міцні знання навчального матеріалу, включаючи вміння аналізувати, аргументовані відповіді на поставлені питання, які, однак, містять певні (несуттєві) неточності, за вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач;
- D – оцінка «посередньо» (65-74 балів) виставляється за посередні знання навчального матеріалу, мало аргументовані відповіді, слабке застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач;
- E – оцінка «задовільно» (60-64 балів) виставляється за слабкі знання навчального матеріалу, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності його викладання, за слабке застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач;
- FX – оцінка «незадовільно» з можливістю повторного складання екзамену (менше 59 балів) виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, незнання основних фундаментальних положень.

Сумарна підсумкова оцінка, яку студент може отримати за результатами семестрового контролю, складається з кількості балів отриманих за результатами поточного контролю знань під час семестру, оцінки за індивідуальні навчально-дослідні завдання та кількості балів отриманих під час екзамену.

Результати підсумкових заходів (поточного контролю та екзамену) оцінюються за 100-бальною шкалою з подальшою трансформацією у державну оцінку відповідно до нижче наведеної таблиці.

Трансформація балів у державну оцінку

За 100-бальною шкалою Університету	За державною (національною) шкалою	За шкалою ECTS
90-100 балів	Відмінно	A
85-89 балів	Добре	B
75-84 балів	Добре	C
65-74 балів	Задовільно	D
60-64 балів	Задовільно	E
0-59 балів	незадовільно (повторне складання дисципліни)	FX

Оцінювання відповідей студентів на семінарських заняттях у формі усних відповідей з темою заняття, доповідей, теми яких попередньо оголошуються, доповнення доповідей, участі в

обговоренні, презентації опрацьованих питань – оцінюється максимально в 3 або 4 бали (залежно від складності на наповненості самої теми).

Політика щодо дедлайнів та перескладання: Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин.

У випадку виникнення **конфліктних ситуацій,** керуватися нормами «Положення щодо врегулювання конфліктних ситуацій у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка».

Політика щодо академічної доброчесності: Обов'язково дотримуватися «Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка».

Списування під час розв'язання тестових завдань та написання контрольних робіт є забороненим. Доцільність та дозвіл використання мобільних пристроїв визначається викладачем у кожному конкретному випадку під час підготовки практичних завдань в процесі заняття.

Політика щодо відвідування: Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, дуальна форма здобуття освіти, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в онлайн форматі за погодженням із керівником курсу.

10. Політика використання ШІ в межах навчальної дисципліни

Штучний інтелект може бути інструментом для освоєння навчальної дисципліни.

Обов'язково дотримуватися «Політики використання штучного інтелекту у науково-технічній та інноваційній діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка».

11. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Мультимедійний проектор – демонстрація презентацій.
2. Комп'ютери з доступом до Інтернету – проведення підсумкового контролю.

12. Рекомендована література

Основна:

1. Білорус О. Г. Економічна система глобалізму: Монографія. К.: КНЕУ, 2003. 360 с.
2. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство. Пер. з англ. К.: Вид. дім Києво-Могилянська академія, 2006. 203 с.
3. Блій Г. де, Муллер П., Шаблій О. Географія: світи, регіони, концепти. Пер. з анг. – К.: Либідь, 2004 . 740 с.
4. Гаврилишин Б. До ефективних суспільств: Дороговкази в майбутнє: доповідь Римському Клубові. Вид. 3-тє допов. К.: Універ. вид-во «Пульсари», 2009. 248 с.
5. Глобальні проблеми світу. Атлас. К.: ДНВП «Картографія», 2009. 144 с.
6. Глобальні зміни світу – 2025. Доповідь. Пер. з англ. Львів: Літопис, 2010. 188 с.
7. Гантінгтон С. П. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку. Пер. з англ. Львів, 2006. 474 с.
8. Дейвіс Норман. Європа. Історія /Пер. З англ. П. Таращук, О. Коваленко. К.: «Основа», 2020. 1496 с.
9. Кузишин А. Сучасні детермінанти геополітичного простору України: національний та європейський аспект. *Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія*. 2022. № 1 (52). С. 102-112.
10. Мартен, Домінік. Метаморфози світу: Соціологія глобалізації. Домінік Мартен, Жан-Люк Мецжер, Філіп П'єр; Пер з фр. Є. Марічева. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2005. 302 с.
11. Фергюсон Ніл. Площі та вежі. Соціальні зв'язки від масонів до фейсбуку. Пер. З англ. Катерина Диса. Київ: Наш формат, 2018, 552 с.

12. Kuzyshyn A., Poplavska I. Peculiarities of Ukraine's population's political identity through the prism of results of electoral preferences. *Journal of Geography, Politics and Society*. 2022, 12(S1), 34-43.

13. United Nations. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: United Nations, 2015.

14. OECD. OECD Regional Outlook 2023: The Longstanding Geography of Inequalities. Paris: OECD Publishing, 2023. 154 p.

15. OECD Regional Outlook 2023. World Bank. World Development Report 2009: Reshaping Economic Geography. Washington, DC: World Bank, 2009.

16. United Nations Sustainable Development Group. Foundational Primer on the 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: UNSDG, 2019.

Допоміжна:

1. Kuczabski, A., Kuzyshyn, R., Kuzyshyn A. Shaping the image of Ukraine in the modern English-language information space based on the example of periodicals. *Journal of Geography, Politics and Society*, 2025. 15(2), 59–65. https://doi.org/10.26881/jpgs.2025.2.07

2. Lang, T., Görmar, F. (eds.). Regional and Local Development in Times of Polarisation: Re-thinking Spatial Policies in Europe. Singapore: Palgrave Macmillan, 2019.

3. McCann, P. Perceptions of Regional Inequality and the Geography of Discontent: Insights from the UK. Regional Studies. 2020. Vol. 54(2). P. 256–267.

13. Інформаційні інернет-ресурси

Джерело, установа	Інтернет - джерела
Організація Об'єднаних Націй	http:// www.un.org
World Urbanization Prospects	http:// esa.un.org
Міжнародна організація праці (МОП)	http:// www.ilo.org.un
Міжнародна організація з міграції (МОМ)	http:// www.iom.org.un
Всесвітня організація з охорони здоров'я	http:// www.who.org.un
Світовий банк	http:// web.worldbank.org
Світова книга фактів	http://www.cia.gov/cia/publitions/factbook/docs/

14. Перелік рекомендованих ресурсів з неформальної та/або інформальної освіти, за результатами проходження яких можуть бути визнані результати навчання з освітнього компоненту (за наявності)

Для здобувачів вищої освіти передбачена можливість визнання (валідації) результатів навчання, набутих в умовах неформальної та інформальної освіти, що сприяє індивідуалізації освітньої траєкторії та відображає актуальність практичного досвіду.

Здобувач освіти, який бажає валідувати результати навчання, здобуті поза межами формальної освіти (наприклад, через онлайн-курси, тренінги, участь у проєктах, самоосвіту), подає відповідну заяву на кафедру. До заяви додаються підтверджуючі документи (сертифікати про проходження курсів, дипломи учасників тренінгів, портфоліо реалізованих проєктів, відеозаписи виступів, посилання на діючі цифрові артефакти).

Визнання результатів навчання, набутих за результатами проходження курсів чи тренінгів, реалізованих проєктів здійснюється відповідно до критеріїв, визначених у «Положенні про визначення результатів навчання, здобутих у неформальній та інформальній освіті» Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Враховується практична значущість, інноваційність представлених результатів та змістова відповідність.

Максимальна кількість балів, які можуть бути перезарахованими за результатами опанування змістових елементів (тем, модулів тощо) в умовах неформальної освіти, становить 10 балів від загальної кількості балів за дисципліну.

15. Комунікація та етика взаємодії

Комунікація між викладачем і здобувачами освіти здійснюється під час занять, консультацій, через корпоративну електронну пошту та систему дистанційного навчання. Консультації проводяться згідно з графіком або за попередньою домовленістю.

У разі відсутності на занятті з поважних причин здобувач освіти повинен повідомити викладача та відпрацювати пропущений матеріал у встановленому порядку.

Учасники освітнього процесу зобов’язані дотримуватися принципів взаємної поваги, академічної доброчесності, толерантності та професійної етики. Під час спілкування очікуються коректність, відповідальність, конструктивний діалог і повага до думок інших учасників освітнього процесу.